ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 16, številka 3, december 2012 · ISSN 1408-2969

KAJ JE METAFIZIKA?

Theodore Sider

Konstitucija

prevedel Danilo Šuster

Citiranje: Theodore Sider, »Konstitucija«, *Analiza: časopis za kritično misel* 16, št. 3 (2012): 27–39.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz skena tiskane izdaje (OCR, ročno pregledano) in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Theodore Sider
Prevedel Danilo Šuster

KONSTITUCIJA*

»Nemogoče je, da bi v roki držal en sam materialni predmet – ledeno kocko, pločevinko gazirane pijače ali glineni kipec. Kjerkoli se zdi, da gre za en sam materialni predmet, sta dejansko dva«.

Samo filozof bi sanjal o zagovoru takšnega stališča. Kot je nekoč pripomnil Bertrand Russell: »Smisel filozofije je v tem, da začne z nečim, kar je tako enostavno, da se sploh ne zdi vredno omembe, konča pa z nečim, kar je tako paradoksalno, da tega nihče ne more verjeti«. Toda cilj ni goli šokantni učinek. Filozofi se spoprijemajo z argumenti, ki imajo protiintuitivne sklepe, ker ti argumenti razkrivajo skrito zapletenost sveta, celo na zelo vsakdanji ravni ledenih kock, pločevink gazirane pijače in kipov.

Tu je argument za protiintuitivno stališče, s katerim smo začeli. Ledene kocke, pločevinke gazirane pijače in kipi so iz neke snovi. Ledena kocka je iz molekul vode, pločevinka gazirane pijače je iz aluminija, glineni kip je iz gline. Zato velja, da kjerkoli je neki materialni predmet, je tudi neki drugi predmet: količim (kos) snovi. Kjer je kocka ledu, je tudi količina vode, kjer je pločevinka pijače je kos aluminija, kjer je glineni kip, je kos gline. Kocka ledu, pločevinka pijače in kipec so *sestavljeni iz,* oziroma tvorijo (konstituirajo) te količine snovi. Vendar pa ne gre za iste predmete, kot so te količine snovi. Upoštevajte, da je količina vode, ki tvori ledeno kocko, obstajala dolgo, preden je bila narejena kocka ledu. In če kocko ledu pustimo na sobni temperaturi, se bo stopila in bo s tem uničena, toda količina vode bo obstajala še naprej. Kiparka prične s kosom gline. S tem, ko ga oblikuje v pravo obliko, ustvari kip, ki pred tem ni obstajal. Če se kipa naveliča, ga lahko zmečka in s tem uniči, čeprav zmečkanje kipa ne uniči kosa gline. Zato kos gline ni isti predmet kot kip, saj obstaja pred kipom in obstaja še naprej, tudi po tem, ko je kip že uničen. Razmislite o tem na tale način. Kiparka je začela s kosom gline. To je en predmet. Potem je ustvarila nov predmet, kip. To je drugi predmet. Zatorej sta po tem, ko je nehala s kiparjenjem, obstajala v njenih rokah dva predmeta, kos gline in kip. Samo zdelo se je, da je en sam, v resnici pa sta dva.

Sklep tega razmišljanja je, da sta kip in kos gline dva različna predmeta. Ampak to je zelo težko sprejeti. Pomislite, kako podobna sta si ta dva predmeta. Prvič sta locirana na natanko istem mestu. Prav tako ju tvori natanko ista snov, kar pomeni, da imata natanko enako velikost, obliko, težo, barvo in teksturo. Celo bolj sta podobna drug drugemu kot dve krogli biljarda, ki sta sveže izgotovljeni

* Prevedeno po Earl Conee in Theodore Sider (2005), *Riddles of Existence. A Guided Tour of Metaphysics.* Oxford: Clarendon Press, 7. poglavje, str. 134–153.

prišli iz tovarne, kajti ti dve krogli sta iz različne snovi in imata različni prostorski lokaciji. Glede na podobnost med kipom in kosom gline, mar ni absurdno trditi, da gre za dva različna predmeta? Pa vendar sta; saj morata biti, kajti kos gline je obstajal pred kipom in bi lahko obstajal še naprej, tudi po tem, ko je kip uničen.

To je primer tega, čemur ameriški filozof 20. stoletja W. V. O. Quine pravi **antinomija**: navidez dobro sklepanje vodi do navidez absurdnega sklepa. Filozofi cenijo antinomije, ker nas te nečesa naučijo. Ko smo enkrat ujeti v antinomijo, ne moremo ostati zadovoljni s *statusom quo*, nečemu se moramo odpovedati. Navidez dobro sklepanje v resnici ni dobro, ali pa navidez absurdni sklep v resnici ni tako absurden, kot se zdi. Ugotoviti moramo, kaj od tega (ne) drži.

Predpostavke antinomije

Najprej moramo prepoznati ključne predpostavke v antinomiji konstitucije, še posebej implicitne domneve, ki smo jim morda zavezani, ne da bi se tega zavedali. Najbolj očitna predpostavka je:

> **Kreacija**: Kiparka zares ustvari kip, kip ni obstajal, dokler ga kiparka ni ustvarila.
>
> V argumentu nastopata tudi dve manj očitni predpostavki:
>
> **Preživetje**: Kiparka ne uniči dane količine gline s tem, ko jo preoblikuje v kip.
>
> **Obstoj**: Predmeti, kot so kipi in kosi gline, zares obstajajo.
>
> In končno, sklep argumenta mora zares biti absurden, če naj bo antinomija resen izziv:
>
> **Absurd**: nemogoče je, da bi dva različna predmeta v istem času delila isto snov in isto prostorsko lokacijo.

Če privzamemo, da nismo spregledali nobene druge predpostavke, moramo za rešitev antinomije zavrniti Kreacijo, Preživetje, Obstoj ali Absurd. Preiskava teh predpostavk bo v splošnem osvetlila naravo materialnih predmetov.

Teorija zgolj-snovi

Začnimo s kreacijo, ki pravi, da je kip začel obstajati šele, ko je kiparka oblikovala kos gline v obliko kipa. Tisti, ki bi želel zanikati to predpostavko, bi lahko namesto tega dejal, da kiparka ničesar ne ustvari, ampak le *spremeni* kos gline. Ko zeleni skedenj prebarvamo v rdeče, s tem ničesar ne ustvarimo, ampak le spremenimo barvo skednja. Podobno bi lahko rekli, da kiparka zgolj spremeni obliko kosa gline iz precej grudaste v obliko kipa.

S tem bi se izognili absurdnemu sklepu, da dva različna predmeta delita isto snov. Tako kot je skedenj, ki je bil prej rdeč, isti skedenj kot tisti, ki je potem zelen, je kos gline, ki je bil prej grudast, isti kos gline kot tisti, ki je potem oblikovan kot kip. Ko v rokah držiš kip, držiš eno samo stvar: kos gline, ki ima obliko kipa.

Ta odgovor lahko temelji na splošni teoriji o naravi materialnih predmetov. Razmislimo o teoriji **zgolj-snovi**, po kateri so gmote (količine, kosi) snovi edini predmeti, ki obstajajo. Gmota snovi je določena s snovjo, ki jo tvori. Edini način, kako ustvariti gmoto snovi, je ta, da ustvariš nekaj nove snovi. Gola preureditev prej-obstoječe snovi ne ustvari novih gmot, ampak samo spremeni stare. To se zgodi, ko kiparka preoblikuje kos gline v obliko kipa. Podobno velja, da je edini način, kako uničiti gmoto snovi, ta, da uničiš nekaj njene snovi. Prerazporeditev in celo razpršitev snovi spremeni, vendar ne uniči te gmote. Zato zmečkanje kipa ničesar ne uniči. Kos gline ima ponovno grudasto obliko, vendar še vedno obstaja.

Teorija zgolj-snovi vodi do šokantnega sklepa – morda tako šokantnega, kot je absurdni sklep antinomije, ki se mu želimo izogniti. Običajno smo mnenja, da kiparji nekaj ustvarjajo. Podobno menimo, da zamrznitev vode v pladnju zamrzovalnika ali oblikovanje aluminija v tovarni *ustvari* ledene kocke in pločevinke gazirane pijače. Teorija zgolj-snovi to zanika. Pravi, da je ledena kocka v tvoji pijači obstajala, še preden je bila zamrznjena, čeprav ji takrat ne bi rekli ledena kocka; in pločevinka gazirane pijače je obstajala že dolgo pred tem, preden je bila oblikovana v tovarni, čeprav ji tedaj ne bi rekli pločevinka gazirane pijači Razbit avto odvlečejo na odpad, kjer ga razstavijo, stisnejo in prodajo odpadni dele. To uniči avto, mar ne? Narobe, po teoriji zgolj-snovi! Le količina snov ki smo ji prej rekli »avto«, je zdaj raztresena. Vsa ta kovina (in plastika in guma še vedno obstaja, prodana različnim ljudem na različnih krajih. Ker snov sama ni bila uničena, gmota snovi ostaja. Predmet, ki smo mu rekli »avto«, še vedno obstaja, vendar mu ne moremo več reči avto, saj nima več oblike avta.

Še bolj skrajen primer: ko je Sokrat pred več kot dva tisoč leti umrl, je bilo njegovo telo pokopano, potem pa je počasi zgnilo. Do zdaj se je snov, ki ga je nekoč tvorila, razpršila po zemeljski površini, nekaj te snovi je celo zapustilo naš planet. Pa vendar snov sama ni izginila. Zatorej po teoriji zgolj-snovi Sokrat še obstaja. Ali, bolj natančno, predmet, ki smo mu včasih rekli »Sokrat«, še vedno obstaja. Ne moremo mu več reči »Sokrat« ali »oseba«, saj nima več človeške oblike; zdaj gre za predmet, ki je raztresen tako kot snop kart, vržen na mizo. Ampak še vedno obstaja. Zaradi podobnih razlogov teorija zgolj-snovi implicira, da ste vi sami obstajali pred tisoči leti, kajti kos snovi, ki vas tvori, je obstajal že takrat. Takrat ni bil oseba, saj je bil raztresen po Zemlji, a je kljub temu obstajal.

Na koncu bomo morda morali sprejeti te čudne trditve teorije zgolj-snovi. Ampak oglejmo si najprej še kakšne druge možnosti.

Morda bi lahko zavrnili Preživetje. Absurdni sklep, da delo kiparke vodi do dveh različnih predmetov, smo lahko izpeljali ob domnevi, da je ustvarila kip ; (Kreacija), toda domnevati smo morali tudi, da ni uničila izvornega kosa gline (Preživetje). Kajti če ustvarjanje kipa uniči kos gline, potem obstaja v vsakem trenutku tega procesa en sam predmet, s čemer se izognemo sklepu antinomije. Ali kos gline *zares* lahko uničimo že s tem, da ga preoblikujemo? Čeprav je to }težko verjeti, te možnosti ne moremo kar takoj odpisati. Kot bomo videli, *vsak odgovor na antinomijo terja, da sprejmemo nekaj čudnega. (Zato je antinomija . konstitucije tako dobra). Namesto tega bi morali zahtevati več informacij:* kako preoblikovanje uniči kos gline? Katera splošna teorija predmetov lahko upraviči to trditev?

Najboljši odgovor je **teorija prevzema**. Predmet, denimo kos gline ali kip, je iz j določenih delcev snovi. Glede na to, kako je skupina delcev razporejena, tvorijo ti delci predmet določene vrste, recimo vrste *kos gline* ali vrste *kip.* Ko so bili | delci gline v naši antinomiji urejeni grudasto, so tvorili kos gline. Kasneje, ko jih je kiparka premikala naokrog, so bili urejeni tako, da so tvorili predmet druge vrste, kip. Ampak po teoriji prevzema lahko delci tvorijo v danem trenutku samo en predmet. Torej takoj, ko so delci urejeni v obliko kipa, vrsta *kip* prevzame vrsto *kos gline:* kos gline neha obstajati, na njegovem mestu pa začne obstajati nov predmet, kip. Delci nič več ne tvorijo izvornega kosa gline, ta kos ne i obstaja več. Delci zdaj tvorijo predmet drugačne vrste, kip.

Vrsta predmeta določa, katere spremembe predmet lahko, katerih pa ne more | veti. Predmeti vrste *kip* morajo ohraniti obliko kipa. Torej če kip zmečka- | .no in nima več oblike kipa, ta kip neha obstajati. Vrsta *kip* spet prepusti nadzor | delcev vrsti *kos gline,* nastane pa predmet, različen od kipa. V poljubnem trenutku ima samo ena vrsta nadzor nad delci, v poljubnem trenutku ti delci tvorijo i en sam predmet.

Teorija prevzema se strinja s teorijo zgolj-snovi, da v danem trenutku skupina delcev lahko tvori samo en predmet. Toda teorija zgolj-snovi pravi, da je vrsta predmeta, ne glede na to, kako so delci razporejeni, vedno vrsta *količina snovi,* medtem ko teorija prevzema pravi, da je vrsta stvari odvisna od tega, kako so delci razporejeni. Ustrezno razporejeni delci lahko tvorijo kipe, kocke ledu ali pa pločevinke gazirane pijače. To je zanesljivo prednost teorije prevzema: to pomeni, da niso vse stvari določene s svojo snovjo. Ali predmeti, kot so *kipi* in *osebe,* vztrajajo skozi razne spremembe, ni odvisno zgolj od tega, ali njihova snov še naprej obstaja; pomembno je, kako je snov razporejena. Kipi, denimo, nehajo obstajati, ko so zmečkani, četudi snov, iz katere so, obstaja še naprej. Osebe prav tako niso določene s svojo snovjo. Sokrat zato po teoriji prevzema }ne obstaja več. Ko je njegovo telo zgnilo, je vrsta *truplo* prevzela vrsto *oseba* in oseba, ki je prej obstajala – Sokrat –, je prenehala obstajati.

A kljub temu, če upoštevamo prav vse, se zdi teorija prevzema slabša od teorije zgolj-snovi. Pravi namreč, da je kos gline uničen, ko vrsta *kip* prevzame vrsto *kos gline.* Torej lahko uničimo kos gline že samo s tem, da ga pregnetemo obliko

kipa. Poskušajte v *to* prepričati koga v vaši domači gostilni! (Mnogi bi priznali, da kos gline lahko »preoblikujemo« v kip, toda teorija prevzema zanika »preoblikovanje«, ki je način nadaljnjega obstoja in vztraja pri nadomestitvi). Tako *vsaka* teorija pravi nekaj neintuitivnega o spremembah, ki jih neki predmet lahko ali pa ne more preživeti: teorija zgolj-snovi pravi, da osebe lahko obstajajo tudi po tem, ko zgnijejo in razpadejo; teorija prevzema pa pravi, da kosi gline *ne morejo* obstajati po tem, ko pridobijo bolj umetniške oblike. Do tu je rezultat izenačen, po en udarec za vsako teorijo. Zdaj pa primerjajmo teoriji na bolj abstrakten način: katera ima intuitivno bolj zadovoljivo *pravilo* o tem, kateri predmeti obstajajo? Pravilo teorije zgolj-snovi je jasno: vsi predmeti so kosi snovi. Teorija prevzema pa nima tako jasnega pravila. V nekaterih primerih nam zares pove, kateri predmeti obstajajo. Pove nam, denimo, da vrsta *kip* prevzame, ko je kos gline oblikovan v kip in da vrsta *oseba* prepusti svoje mesto, ko oseba razpade. Ampak katero *splošno* pravilo nam v *vseh* primerih pove, kdaj ena vrsta prevzame drugo?

Zamislite si teoretika prevzema z Marsa. Namesto vrst, kot sta *kip* in *kos gline,* ki sta ljubi teoretikom prevzema z Zemlje, marsovski teoretik prevzema govori o vrstah kot sta:

Eks-kos: kos gline, ki je lociran na prostem, ne glede na obliko *[outpiece]*

In-kos: kos gline, ki je lociran znotraj, ne glede na obliko *[inpiece]*

Zemeljski zagovornik teorije prevzema pravi, da ko kos gline oblikujemo v kip, preneha obstajati, namesto njega pa nastopi kip. Jasno je, da je to, ali je kip na prostem ali kje znotraj, irelevantno za vprašanje, kateri predmeti obstajajo. Marsovski zagovorniki teorije prevzema vidijo stvari drugače. Svet opazujejo z vidika eks-kosov in in-kosov, ne pa z vidika kipov in kosov gline. Ko je ekskos vnesen noter rečejo, da je vrsta *'in-kos'* prevzela mesto eks-kosa, ki preneha obstajati, obstajati pa začne novi in-kos. In-kos obstaja tako dolgo, dokler je glina nekje znotraj. Ali je glina oblikovana kot kip, ni relevantno za vprašanje, kateri predmeti obstajajo. Če pa glino odnesemo na prosto, preneha obstajati, na domesti pa jo eks-kos.

Zemeljski in marsovski zagovornik teorije prevzema se strinjata, da je sklep antinomije absurden; strinjata se, da nikdar ni dveh različnih materialnih predmetov, ki bi bila narejena iz istih delov. Zato mora vsak od njiju misliti, da je drugi v zmoti glede tega, kaj so pravilne vrste in kateri predmeti obstajajo. Vzemimo kiparko, ki se v hiši pripravlja, da bo začela kipariti. Zemljan in Marsovec se strinjata, da v rokah drži en sam predmet, v sporu pa sta glede tega, za kakšne vrste predmet gre. Zemljan meni, da je ta predmet kos gline, ki bo uničen, ko bo oblikovan v kip. Marsovec meni, da je to in-kos, ki bo preživel preoblikovanje v kip, vendar bo uničen, ko ga bodo odnesli na prosto. Oba ne moreta imeti prav, saj en in isti predmet ne more hkrati še naprej obstajati in prenehati obstajati. Naš zemeljski zagovornik teorije prevzema mora reči, da se Marsovec moti: in-kosi in eks-kosi enostavno ne obstajajo.

Toda kako lahko to trditev upravičimo? Izbira vrst zemeljskega teoretika prevzema sumljivo odraža besede, ki smo jih slučajno skovali tu na Zemlji.

Iznašli bi lahko drugačne besede; lahko bi sledili Marsovcem in vpeljali besede za inkose in eks-kose, ne pa za kipe in kose gline. Če bi storili tako, bi zemeljski zagovornik teorije prevzema moral reči, da bi bili v zmoti v skoraj vseh naših sodbah glede tega, kdaj predmeti nastanejo in kdaj prenehajo obstajati, kajti resnični predmeti so kosi gline in kipi, ne pa in-kosi in eks-kosi. Samo čudežno naključje je, da realnost vsebuje predmete, ki ustrezajo našim trenutnim besedam, ne pa tistim, ki ustrezajo besedam Marsovcev. Prepričanje v obstoj kosov gline in kipov in zanikanje obstoja in-kosov in eks-kosov bi bilo antropocentrično.

Nihilizem

Teorija prevzema in teorija zgolj-snovi se strinjata, da je v vsakem danem primeru navzoč en sam predmet. Izbira prvega glede tega, *katere* vrste predmetov obstajajo, je sumljivo antropocentrična. Izbira drugega je bolj objektivna, vendar ima protiintuitivne posledice.

Ker se je v danem primeru težko odločiti, katere vrste predmet obstaja, bi morda morali reči, da ne obstaja *nobena* vrsta predmetov. To je tisto, kar pravi **nihilist**. Nihilist tako izzove predpostavko Obstoja, po kateri so kipi in kosi gline obstoječe bitnosti. Če enostavno ni takih reči, kot so kipi ali kosi gline (ali in-kosi ali eks-kosi), potem do naše antinomije sploh ne pride.

Ali je res povsem absurdno, da zanikamo obstoj kosov gline in kipov? Saj navsezadnje lahko *vidimo* kipe in kose gline, mar ne? Filozofi iščejo *resnico;* ne želijo zgolj provocirati ali nagajati ali reči karkoli, s čimer se lahko uspešno izmuznejo. Često zagovarjajo presenetljive ali nenavadne trditve, a te trditve morajo vedno biti razumne; ne bi smele biti v neposrednem nasprotju z dokazili naših čutil. Drugače lahko filozofa upravičeno odpišemo kot nekoga, ki se zabava s praznimi igricami, četudi ne vemo natančno, kako naj ga zavrnemo.

Dejansko pa zanikanje obstoja kipov in kosov gline ni popolnoma absurdno in ni v nasprotju z dokazili naših čutil. Vzemimo gromozansko veliko število subatomskih delcev, ki tvorijo to, čemur rečemo kip. Nihilist se strinja, da ti delci obstajajo, saj ne zanika obstoja *vsega.* Večina nas misli, da poleg približno septilijona delcev, ki so urejeni v obliko kipa, obstaja tudi septilijon-in-prva bitnost, namreč kip sam, ki sestoji iz septilijona delcev. Ampak, po mnenju nihilista, kipa ni. Obstaja le septilijon delcev, urejenih v obliko kipa, septilijon in prve bitnosti pa ni. Pravzaprav so za nihilista *edine* stvari, ki obstajajo, delci, reči, ki absolutno nimajo manjših delcev. Celo protoni in nevtroni ne obstajajo, saj te reči vsebujejo kvarke kot svoje dele. Samo osnovni fizikalni delci (denimo kvarki in elektroni) obstajajo. Nihilist se izogne sklepu, da sta kip in kos gline dve stvari, ki ju tvori ista snov, tako da reče, da ne kip ne kos gline sploh ne obstajata. Pravzaprav ne obstaja noben predmet, večji od osnovnega delca, celo vi sami ne! Vas ni, obstajajo samo delci, ki so urejeni v obliko osebe.

Nihilizem ni povsem absurden, ker nam vsakdanja čutna izkustva ne povedo, ali obstajajo samo delci ali pa obstajajo poleg njih tudi predmeti, sestavljeni iz teh

delcev. Jaz (ali bolje, število delcev, urejeno v obliko »mene«) pogledam pred sebe in imam določeno čutno izkustvo, domnevno računalniškega ekrana. Ampak to isto izkustvo bi lahko proizvedli tudi goli delci, urejeni na način »računalniškega ekrana«. Kako lahko rečem, ali poleg delcev obstaja tudi računalniški ekran? Celo tisti med nami, ki smo prepričani v računalniške ekrane, se strinjamo, da vidimo, čutimo in vonjamo tako, kot vidimo, čutimo in vonjamo zaradi ureditve septilijona in toliko mikroskopskih koščkov. Zato moramo priznati, da bi ti koščki bili videti, imeli vonj, ki ga imajo, in se zdeli takšni kot so, ne glede na to, ali tvorijo septilijon in prvo stvar.

A četudi nihilizem ni povsem absurden in ga ne moremo ovreči z golim opazovanjem, je še vedno dokaj absurden. Navsezadnje, če sledimo Reneju Descartesu, francoskemu filozofu 17. stoletja, z golim opazovanjem ne morem ovreči niti tega, da ta trenutek nisem na Marsu in sanjam izjemno žive sanje. (Descartes sam je mislil, da lahko dokaže obstoj dobrohotnega Boga, ki bi ga zaščitil pred tako drastično zmoto, a njegovi argumenti niso prepričljivi). Lahko se uščipnem, da bi videl, ali sanjam, ampak tudi uščip sam bi lahko bil del sanj! Pa vendar, čeprav sem filozof, niti za trenutek ne dvomim o tem, da sem trenutno lociran na planetu Zemlja. Razumno se zdi, da enostavno zanemarimo zelo oddaljeno možnost, da trenutno sanjam na Marsu. Težko je natanko povedati, kdaj je razumno zanemariti takšne možnosti. Ampak morda je nihilizem dovolj oddaljena možnost, da jo lahko postavimo v isto kategorijo kot sanjski scenarij, težko ga zavrnemo, ampak dovolj razumno ga lahko zanemarimo.

V vsakem primeru pa nihilizem morda sploh ne deluje. Predpostavlja, da svet v zadnji instanci tvorijo delci, reči, ki nimajo še manjših delov. A morda takšnih reči, kot so delci, sploh ni. Ali ste kdaj (pozno ponoči, morda v kakem drugem stanju zavesti) razmišljali o hipotezi, da je naš univerzum samo drobec v nekem drugem, velikanskem univerzumu? In da znotraj vsakega atoma v našem univerzumu obstaja nek drug, majcen univerzum? In da vsak »atom« tega majcenega univerzuma vsebuje še nek drug univerzum? Če bi se to zaporedje kar naprej nadaljevalo, tedaj ne bi bilo delcev, saj bi vsak predmet vseboval manjše dele. Morda so ta razmišljanja tako prazna kot Descartesova hipoteza o sanjah, a manj psihadelična različica je bolj zaskrbljujoča: morda vsak delec vsebuje manjše dele, če že ne celotnega univerzuma. Ko je kemija prvič odkrila atom, nihče ni vedel, da imajo atomi manjše dele. Potem so odkrili protone, nevtrone in elektrone. Kasneje so znanstveniki spoznali, da imajo celo protoni in nevtroni manjše dele: kvarke. Ko znanstveniki razvijajo vedno močnejša orodja, elektronske mikroskope in ne vem, kaj še, nam neprestano pripovedujejo o vedno manjših predmetih. Morda se bo ta proces nadaljeval brez konca; morda ima vsak predmet, ne glede na to, kako majhen je, še manjše dele. V nobenem od teh scenarijev ne obstaja noben delec, saj ima vsak predmet še manjše dele. *Absolutni nihilizem*, ki pravi, da noben predmet ne obstaja, celo delci ne, je preveč nesmiseln, da bi ga resno jemali, saj ne more pojasniti dokazil naših čutil, da se vsaj zdi, da predmeti obstajajo. V vsakem od teh scenarijev morajo vsaj *nekateri* predmeti obstajati in glede na to, kako te scenarije opišemo, morajo ti

predmeti imeti manjše dele. V vsakem scenariju bi bil nihilizem zato napačen. Se več, če kakšni predmeti z manjšimi deli zares obstajajo, potem ni razloga, da bi zanikali, da so med njimi kipi in kosi gline. In potem smo še vedno soočeni z antinomijo konstitucije. Nihilizem nam v teh zamišljenih scenarijih ne pomaga in drugi od teh bi navsezadnje, glede na vse, kar vemo, lahko bil pravilen.

Kohabitacija

Tako kot predpostavki Kreacije in Preživetja, je tudi predpostavko Obstoja težko postaviti pod vprašaj. Ker so to edine domneve, na katerih temelji argument, smo počasi potisnjeni v kot. Edina preostala možnost je, da prevprašamo našo intuicijo, da je sklep argumenta absurden, z drugimi besedami, da zavrnemo Absurd. Morda dva materialna predmeta navsezadnje lahko delita isto snov in prostorsko lokacijo v istem času. Tej hipotezi rečemo **Kohabitacija**, saj pravi, da lahko isto prostorsko regijo naseljuje več kot en predmet.

Naš problem je bil v tem, da smo morali izbrati, katere vrste predmet leži v rokah kiparke. Teorija zgolj-snovi pravi: *kos snovi.* Teorija prevzema pravi: *kip.* Nihilist zavrača izbiro in reče: *niti* eno *niti* drugo. Zagovornik Kohabitacije prav tako zavrača izbiro in reče: *oba.*

Kohabitacija se zdi čudna, ampak ali so kakšni razlogi, ki govore proti njej? Da, tu sta dva. Prvič, tik preden kiparka zmečka glino, oblikovano v kip, domnevno drži v svojih rokah dva predmeta, kip in kos gline. Potem stisne roki skupaj in zmečka glino. Po zagovorniku Kohabitacije s tem uniči enega od predmetov: kip je uničen, kos gline pa obstaja še naprej. Ampak kiparka je stisnila kos gline enako močno kot je stisnila kip, enako silo rok je uporabila na vsakem predmetu. Zato moramo sklepati, da je kip mnogo bolj občutljiv na stiskanje kot gruda, mnogo bolj delikaten je. Toda kako je to mogoče? Kip je *natanko tak* kot kos gline v vseh svojih fizikalnih značilnostih. Tvori ga povsem ista snov kot kos gline, ki je urejena v natanko isti konfiguraciji.

Drugič, sama zamisel, da lahko isti deli tvorijo dve stvari, je v nasprotju z našim pojmom dela. Vzemimo naslednjo absurdno zgodbo: »Neka ženska se je nekoč odločila, da njena hiša potrebuje spremembo, zato je vsak del hiše prebarvala v živo oranžno. A čeprav so vsi deli hiše spremenili barvo, hiša sama sploh ni spremenila barve; ostala je povsem enaka«. Zgodba je absurdna, ker predpostavlja, da je hiša nekaj drugega in več kot njeni deli. Kot vsak celoten predmet hiša v nekem smislu ni nič več kot vsi njeni deli vzeti skupaj. A če je to res, potem moramo zavrniti Kohabitacijo. Če celota ni nič več kot njeni deli, potem isti deli ne morejo tvoriti *dveh* celot; drugače bi ena (ali pa obe) od celot morala biti različna od svojih delov.

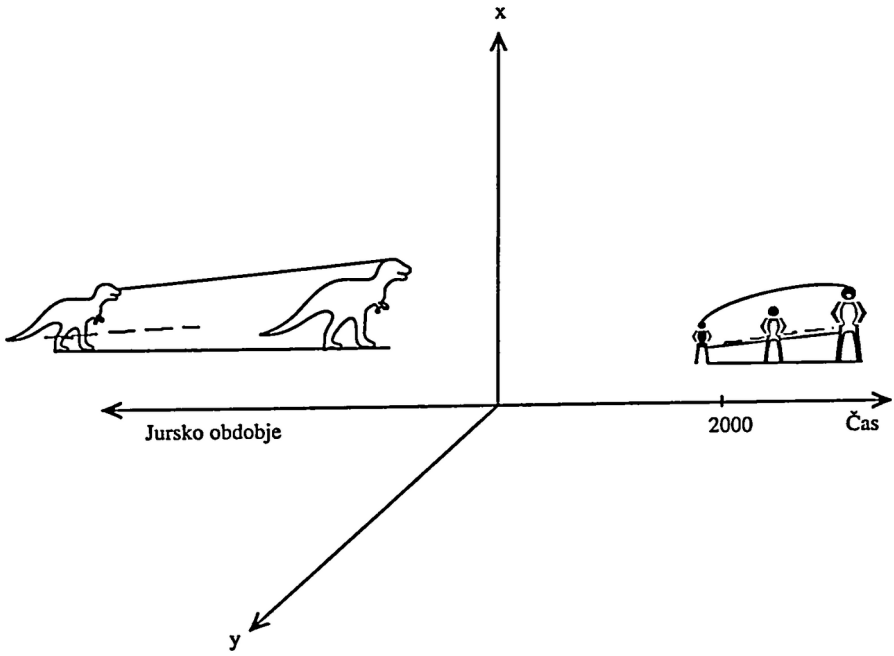
Štiri-dimenzionalizem

Zmanjkuje nam možnosti! Argument za antinomijo temelji samo na treh predpostavkah: Kreacija, Preživetje in Obstoj, pri čemer nobene ne moremo enostavno zanikati. Zagovorniki teorije zgolj-snovi zanikajo Kreacijo, vendar morajo potem sprejeti protiintuitivno trditev, da Sokrat še vedno obstaja. Zagovorniki teorije prevzema zavrnejo Preživetje, a so soočeni z obtožbo antropocentrizma.

Nihilisti zavračajo Obstoj, a pristanejo pri teoriji, ki je preveč radikalna, da bi vanjo lahko verjeli. Zato sledi sklep argumenta – da so kipi in kosi gline različni predmeti, ki jih tvori ista snov. Ampak sprejetje sklepa in s tem Kohabitacije se mora spopasti z dvema močnima protiargumentoma. Kaj naj naredimo?

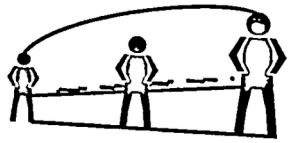
Preostane teorija materialnih predmetov, ki dopušča, da sprejmemo kohabitacijo in zavrnemo omenjena argumenta. To je teorija **štiri-dimenzionalizma**.

Začnimo s teorijo, po kateri je »čas kot prostor«, ki smo jo obravnavali v tretjem poglavju. Razmislite o času kot o četrti dimenziji, poleg treh prostorskih. To je najbolj razvidno iz slik. Oglejmo si naslednji prostorsko-časovni diagram.[1]

[1] Diagram prikazuje dinozavra iz daljne preteklosti in osebo, rojeno leta 2000. Predmeta se na grafu raztezata vodoravno, ker realno trajata v času, čas pa je horizontalna os na grafu: predmeta obstajata na različnih točkah vzdolž horizontalne osi časa. Raztezata se tudi v dveh drugih dimenzijah grafa, ker ljudje in dinozavri dejansko zasedajo nek prostor: predmeti obstajajo na različnih točkah vzdolž vertikalnih, prostorskih, osi. Poleg dinozavra in osebe so na diagramu predstavljeni tudi nekateri od njunih **časovnih delov**. Časovni del predmeta v danem trenutku je časovni presek tega predmeta; gre za predmet-v-danem-trenutku (prim. Sider, T. »Time«, Conee, E. in Sider, T. 2005. *Riddles of Existence.* Oxford: Clarendon Press, 3. poglavje, str. 48–49. – op. prev.).

Relevantna poteza diagrama je ta, da prikazuje predmete, kot da imajo poleg prostorskih tudi časovne dele, kar je osrednja trditev štiri-dimenzionalizma. Nagnjeni smo k temu, da razmišljamo samo o prostorskih delih: roke in noge dane osebe, avtomobilska vrata in volan. Prostorski deli osebe so prostorsko manjši od te osebe: zasedajo manjšo prostorsko področje od celotne osebe. Toda štiri-dimenzionalna perspektiva razkrije tudi časovne dele. Časovni deli osebe so časovno manjši od osebe: obstajajo v manjšem časovnem intervalu od celotne osebe. Diagram prikazuje dinozavra, osebo in njune časovne dele. Oglejmo si osebo:

In njene časovne dele:

Vsak od teh delov obstaja samo v enem trenutku časa, prav tako kot vsak od najmanjših prostorskih delov obstaja samo na enem prostoru. Oseba kot celota sestoji iz vseh delov vzetih skupaj, tako časovnih kot prostorskih.

Oglejmo si kip in kos gline iz štiri-dimenzionalne perspektive:

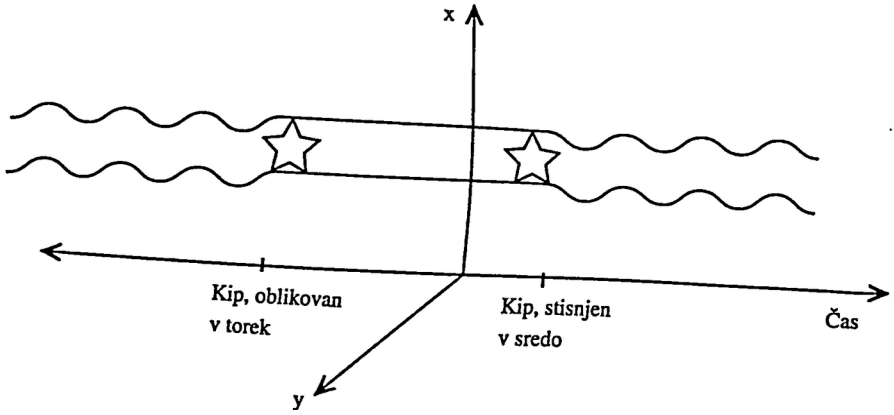
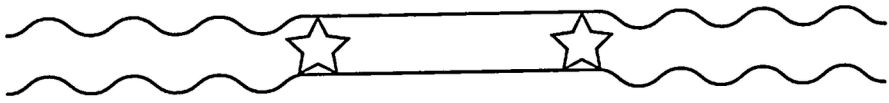
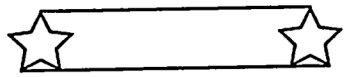

Diagram prikazuje kos gline, ki ima najprej grudasto obliko, potem ga oblikujejo v kip zvezde in potem je spet zmečkan nazaj v grudasto obliko. Diagram prikazuje Kohabitacijo, saj je kip prikazan kot predmet, ki je različen od kosa gline. Kos gline je celoten predmet, ki se začne dolgo, preden je oblikovan v obliko kipa, in obstaja dolgo zatem, ko je zmečkan:

Kip, po drugi strani, pa je predmet, ki obstaja zgolj takrat, ko ima kos gline obliko zvezde:

Kot prikazuje prva slika, je kip del kosa gline. Tako sta kip in kos gline dva različna predmeta, prav tako kot ste vi predmet, ki se razlikuje od vaše roke. Na ta način štiri-dimenzionalizem sprejema sklep antinomije, po katerem sta kip in kos gline dva različna predmeta.

Videli smo, da je Kohabitacija soočena z dvema ugovoroma. Glede na štiri-dimenzionalno sliko se ugovora raztopita. Oglejmo si ju v obratnem vrstnem redu.

Drugi ugovor je bil, da Kohabitacija krši načelo, da ena sama množica delov ne more tvoriti dveh različnih celot. Z vidika štiri-dimenzionalne perspektive to načelo sploh ni kršeno. Prostorsko-časovni diagram jasno kaže, da kos gline in kip *nimata* natanko istih delov. Kos gline ima več delov kot kip, saj ima časovne dele locirane tako v prihodnosti:

kot v preteklosti kipa:

Samo *zdelo* se je, da imata kip in kos gline enake dele, ker smo zanemarili četrto dimenzijo časa.

Prvi ugovor je spraševal, kako je lahko kip tako krhek, ko pa je iz enakega materiala kot masiven kos gline. Za odgovor razvijmo naprej analogijo med prostorom in časom. Uporabna prostorska analogija za kip in kos gline je dolga cesta in eden njenih manjših delov. V ZDA državna cesta 1 teče vzdolž vzhodne obale ZDA vse od Floride do države Maine. Kratek odsek v Filadelfiji se imenuje Bulvar Roosvelta. Bulvar Roosvelta je *del* državne ceste L Seveda gre za dve različni cesti, saj se državna cesta 1 razteza mnogo dlje (v prostoru). Ampak nihče se ne čudi, kako da je Bulvar Roosvelta tako krhek, da neha obstajati na mejah mesta Filadelfija, kljub temu da je znotraj meja mesta iz natanko istega asfalta kot državna cesta 1. Konec Bulvarja na mejah mesta je zgolj stvar odločitve dobrih ljudi iz Filadelfije, da uporabljajo besede »Bulvar Roosvelta« samo za del državne ceste 1. Ta analogija kaže, zakaj je prvi argument proti Kohabitaciji, glede na štiri-dimenzionalno sliko, zgrešen. Zakaj kip preneha obstajati, ko ga zmečkamo? Odgovor: to je zgolj rezultat naše izbire, da z besedo »kip« označujemo samo časovne dele gline, ki imajo obliko kipa.

Če vas še vedno skrbi, da prvi ugovor ogroža štiri-dimenzionalizem, je to morda zaradi zmotne slike o dveh predmetih v rokah kiparke, namreč o dveh

predmetih, ki sta neposredno »navzoča«. Če se dotaknem vašega nosu, se v nekem smislu dotikam dveh stvari, vas in vašega nosu. Ampak neposredno se dotikam samo vašega nosu, *vas* se dotikam posredno, s tem da se dotikam vašega nosu, ki je del vas. Pravilna slika o dveh predmetih v rokah kiparke je podobna. Samo en predmet je neposredno v rokah kiparke, to je tekoči časovni del, ki je skupen tako kipu kot kosu gline. Kip in kos gline sam sta v rokah kiparke samo posredno, tako da vsebujeta časovni del, ki je neposredno v rokah kiparke.

Če bi tako kip kot kos gline bila neposredno v rokah kiparke, potem bi morda preživetje ali uničenje teh bitnosti bilo odvisno od njunih trenutnih fizikalnih značilnosti in bi se zares morali spopasti z vprašanjem, kako je lahko kip tako krhek, ko pa je kos gline tako robusten. Ker pa je edina stvar, ki je neposredno v rokah kiparke, trenutni časovni del obeh, tako kipa kot kosa gline, je tisto, kar se zgodi po tem, samo funkcija fizikalnih značilnosti časovnega dela in tega, kar kiparka z njim stori. Če ga stisne, potem bodo tam nadaljnji časovni deli grudaste oblike; če ga pusti na miru, potem bodo ti deli še naprej imeli obliko kipa. Ostaja vprašanje, kako bomo *rekli* različnim skupkom časovnih delov glede na to, kakšni so ti nadaljnji časovni deli. Samo tistim skupkom, ki imajo obliko kipa, pravimo »kipi«. Če potem kiparka zmečka kip in imajo nadaljnji časovni deli grudaste oblike, samo tisti skupek, ki se konča z zmečkanjem, šteje kot »kip«. Bodite pozorni na to, da se štiri-dimenzionalizem izogne obtožbi antropocentrizma, s katero se spopada teorija prevzema. Naš jezik vsebuje besedo (»kip«) za zbirke časovnih delov gline, ki so oblikovane v obliko kipa. Ne vsebuje pa besed za zbirke *notranjih* ali *zunanjih* časovnih kosov gline. Takšne zbirke vseeno obstajajo. Ti predmeti so tisto, čemur bi Marsovci rekli »in-kosi« ali »ekskosi«. Štiri-dimenzionalizem pravi, da so ti čudni predmeti prav tako realni kot naši običajni kipi in kosi gline. Primerjajte zbirko segmentov državne ceste 1, ki so locirani znotraj mest, katerih imena se začnejo s črko »A«. Nobene besede nimamo za to »Cesto A«, a ta vseeno obstaja, je prav tako realen objekt kot državna cesta L Zato mora štiri-dimenzionalizem *poleg* kipov in kosov gline priznati tudi obstoj in-kosov in eks-kosov.

Nekateri filozofi menijo, da so in-kosi in eks-kosi čudne bitnosti in zato nasprotujejo štiri-dimenzionalizmu. Drugi ne marajo štiri-dimenzionalizma, ker dvomijo o tem, da je čas tak kot prostor. Tretjim se zdijo sumljivi časovni deli, trenutni predmeti, ki se v vsakem trenutku pojavijo in takoj prenehajo obstajati. Jaz s temi stvarmi nimam težav. Sprejetje in-kosov in eks-kosov kot enakovrednih kipom in kosom gline je izvrsten način, da se izognemo obtožbi antropocentrizma, uperjeni na teoretika prevzema. Obravnava časa kot prostora je bila plodna v sodobni fiziki. Kot smo videli v tem poglavju, je plodna tudi v metafiziki. Trenutni predmeti, ki vzniknejo v obstoj in takoj spet izginejo? To je morda nekoliko presenetljivo. Ampak vsaka rešitev antinomije konstitucije bo imela kako presenetljivo značilnost. Drugače antinomija ne bi tako dolgo begala metafizikov.

Nadaljnje branje

Razpravo o antinomijah in njihovem pomenu za filozofijo najdete v članku: W. V. O. Quine, »The Ways of Paradox« v knjigi *The Ways of Paradox and Other Essays* (Random House, 1966).

Tretje poglavje knjige Rodericka Chisholma *Person and Object* (Open Court, 1976) zagovarja teorijo zgolj-snovi (ki se pogosto imenuje »mereološki esencializem«).

Michael Burke brani teorijo prevzema (čeprav pod drugačnim imenom) v svojem precej tehničnem članku »Preserving the Principle of One Object to a Plače: A Novel Account of the Relations Among Objects, Sorts, Sortals, and Persistence Conditions«, v Michael Rea (ur.). *Material Constitution* (Rowman & Littlefield, 1997).

In-kosi in eks-kosi temelje na »in-avtih« in »eks-avtih«, ki jih je uvedel El Hirsch na strani 32 svoje knjige *The Concept of Identity* (Oxford University Press, 1982). Osnovno vprašanje Hirschove knjige je: kako materialni predmet. obstajajo v času?

Dober vir za nihilizem je Trenton Merricks: *Objects and Persons* (Oxford University Press, 2001), posebej prvo in drugo poglavje. Merricks ni resnični nihilist, saj je prepričan v obstoj delcev in tudi oseb. A je dovolj blizu temu stališču, saj ne verjame v kipe ali kose gline.

Prvo poglavje moje knjige *Four-Dimensionalism* (Oxford University Press, 2001) je dostopna predstavitev štiri-dimenzionalizma. Peto poglavje je bolj tehnična razprava o problemu konstitucije.